

Aan
De Minister van Landbouw,
Natuur en Voedselkwaliteit
Postbus 20401
2500 EK Den Haag

TCB A049(2009)

Den Haag, 13 augustus 2009

Betreft: advies Wijziging Besluit gebruik meststoffen

Mevrouw de Minister,

INLEIDING

Bij brief van 19 juni 2009¹ vraagt u mede namens de minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer (VROM) advies over een aantal wijzigingen van het Besluit gebruik meststoffen (Bgm). De wijzigingen vloeien voort uit het vierde actieprogramma Nitraatrichtlijn (4^e AP), zoals dat is overeengekomen met de Europese Commissie (EC). Instemming van de EC met het 4^e AP is een voorwaarde om ook voor de komende periode in aanmerking te komen voor derogatie van de stikstofgebruiksnorm voor dierlijke mest op melkveebedrijven. Het 4^e AP is een verplichting die voortvloeit uit de EU-Nitraatrichtlijn. Lidstaten moeten via actieprogramma's aangeven met welke maatregelen zij de doelen uit de Nitraatrichtlijn gaan halen. Het gaat daarbij om het halen van de EU-nitraatnorm van 50 mg per liter in het bovenste grondwater, en het voorkomen van eutrofiëring van oppervlaktewater door middel van het terugdringen van emissies uit agrarische bronnen. Het 4^e AP loopt van 2010-2013. Om de afgesproken maatregelen te implementeren is een aantal wetswijzigingen nodig. Uw adviesaanvraag heeft betrekking op de maatregelen die via het Besluit gebruik meststoffen (Bgm) kunnen worden geïmplementeerd. Het Bgm heeft betrekking op gebruiksvoorschriften.

In dit advies gaat de TCB in op het 4^e AP in het algemeen, en specifiek op de voorgenomen wijzigingen in het Bgm. De TCB heeft in voorgaande jaren geadviseerd over een aantal onderwerpen in relatie tot het 4^e AP, over duurzamer bodemgebruik in de landbouw en over een aantal voorgenomen ontheffingen en vrijstellingen van regels uit het Bgm². Deze adviezen dienen als context voor het voorliggende advies.

---

¹ Kenmerk DL. 2009/910, zie bijlage 1.

² TCB S35(2007) Fosfaatverzaadiging in landbouwbodems, TCB A042(2008) Indicaties aanwenden van mest, TCB A044(2008) Aanwenden van mest, TCB A36(2005) Duurzamer bodemgebruik in de landbouw en diverse ontheffingsadviezen, zie www.tcbodem.nl.

Aspiraties 4^e AP

In het 4^e AP heeft de Nederlandse regering twee aspiraties geformuleerd, te weten 'goede milieukwaliteit, goede landbouwpraktijk' en 'betere benutting van mest'. De TCB vindt dat ten aanzien van 'goede milieukwaliteit, goede landbouwpraktijk' belangrijke stappen worden gezet. Dit is nodig, omdat weliswaar tot eind jaren negentig belangrijke resultaten zijn geboekt, maar sindsdien nauwelijks meer verdere verbetering van de grondwaterkwaliteit heeft plaatsgevonden³. Ditzelfde beeld geldt voor ammoniak in de lucht⁴. Het huidige niveau van depositie van stikstofverbindingen in natuurgebieden is daardoor nog steeds te hoog. Stikstofminnende plantensoorten, vooral grassen, verdringen geleidelijk aan de originele vegetatie in vrijwel alle Nederlandse natuurlijke ecosystemen⁵. De ecologische toestand van het oppervlaktewater in de stroomgebieden van Nederland wordt in zestig tot tachtig procent van de waterlichamen aangemerkt als 'matig' of 'ontoereikend'⁶. Van tien tot twintig procent van de waterlichamen is de ecologische toestand slecht. Een belangrijke oorzaak hiervan is de te hoge nutriëntenconcentratie. Er moet derhalve nog veel gebeuren om de gewenste milieukwaliteit en natuurdoelen te bereiken.

Ten aanzien van 'betere benutting mest' heeft de TCB eerder aangegeven voorstander te zijn van mestbewerking tot een nuttige grondstof met een bekende en stabiele samenstelling. Daarmee is precisiebemesting mogelijk. Met een juiste nutriëntengift op de juiste plek en het juiste moment kan een hoge nutriëntenefficiëntie worden bereikt. Het product uit de bewerkte mest kan in aanmerking komen als vervanger van kunstmest. Hiervoor is toestemming van de Europese Commissie vereist. In dat geval kan het product buiten de stikstofgebruiksnorm voor dierlijke mest worden toegepast. Hoge prijzen voor energie en kunstmest bevorderen mestbewerking. Wel is het zo dat mestbewerking energie kost en de benodigde installaties het aanzien van het agrarische landschap kunnen veranderen. Bovendien is sprake van marktonzekerheid vanwege fluctuaties in de vraag naar mestproducten.

Uitrijperiode

Het aanscherpen van de uitrijperioden voor dierlijke mest is in lijn met het TCB-advies Aanwenden van mest. De TCB constateert echter dat in de looptijd van het 4^e AP weinig wordt gedaan aan de onevenwichtigheid in vraag en aanbod van mest. De TCB ziet een betere aansluiting van vraag en aanbod als een randvoorwaarde voor het verminderen van de belasting van het grond- en oppervlaktewater met nutriënten uit de landbouw. De TCB vindt de afgesproken verruiming van de mestopslagcapaciteit te klein, en ziet dit als een risico voor duurzaam nutriëntenmanagement. In het TCB-advies Aanwenden van mest heeft de TCB gepleit voor een opslagcapaciteit van negen maanden. De TCB wijst daarbij wel op het ontstaan van methaangas tijdens de opslag van mest. De TCB vindt dat dit broeikasgas moet worden afgevangen. Dit is technisch uitvoerbaar.

---

³ Milieu- en Natuurplanbureau, 2007. Werking van de Meststoffenwet 2006. Publicatienummer 500124001.

⁴ www.natuurenmilieucompendium.nl.

⁵ Kros, J., et al., 2008. Effecten van ammoniak op de Nederlandse natuur. Alterra-rapport 1698.

⁶ Planbureau voor de Leefomgeving, 2009. Realisatie Milieudoelen 2009 – Voortgangsrapport 2009. PBL-publicatienummer 500081014.

Fosfaatgebruiksnormen

De TCB constateert dat haar advies over fosfaatgebruiksnormen deels is overgenomen. De TCB adviseerde om de gedifferentieerde fosfaatgebruiksnormen af te leiden van de huidige fosfaatbemestingsadviezen. Differentiatie vindt dan plaats op basis van de beschikbaarheid van fosfaat voor de agrarische productie. De TCB adviseerde een systematiek met drie klassen, een landbouwkundig lage fosfaattoestand, een voldoende, en een ruim voldoende tot hoge toestand. In een situatie met een landbouwkundig lage fosfaattoestand van de bodem kan meer fosfaat aan de bodem worden toegediend dan de hoeveelheid die bij de oogst met het gewas wordt afgevoerd. De fosfaattoestand van de bodem zal ten aanzien van de gewasproductie verbeteren. Bij een voldoende fosfaattoestand van de bodem kan evenwichtsbemesting worden toegepast, en bij een hoge fosfaattoestand kan de fosfaatbemesting minder zijn dan de onttrekking door het gewas of zelfs geheel achterwege blijven.

In het 4^e AP introduceert u gedifferentieerde fosfaatgebruiksnormen volgens bovenbeschreven systematiek. De klassengrenzen zijn echter zodanig gekozen dat meer gronden in de categorie 'laag' vallen dan volgens het bemestingsadvies nodig is. Deze gronden mogen relatief veel fosfaatbemesting krijgen terwijl ze dat niet alle nodig hebben. Relatief weinig gronden vallen in de categorie hoog waar de fosfaatgift wordt beperkt tot een niveau onder evenwichtsbemesting. In deze categorie wordt nog steeds enige fosfaattoediening toegestaan, terwijl deze gronden dat conform het bemestingsadvies niet alle nodig hebben. De TCB constateert dat de voorgestelde maatregelen leiden tot een verdergaande oplading van de bodem met fosfaat. Het PBL⁶ constateert dat de nitraatconcentraties in het bovenste grondwater in Zuid-Nederland ook op de langere termijn te hoog blijven. De voorgestelde aangescherpte gebruiksnormen voor stikstof wijzigen dit beeld niet. Dit strookt niet met de doelstellingen van de Nitraatrichtlijn, de Kaderrichtlijn Water, de Grondwaterrichtlijn en de Kaderrichtlijn Mariene Strategie.

Innovatie: kansen en bedreigingen

In het 4^e AP wordt toegelicht dat de fosfaatgebruiksnormen zo zijn gekozen om de druk op de mestmarkt niet teveel op te laten lopen, en om ondernemers de gelegenheid te geven om alternatieve methoden te ontwikkelen om het surplus aan meststoffen verantwoord af te zetten. Uit de conceptwijziging van de Meststoffenwet⁷ blijkt dat de regering hierbij vertrouwt op praktijkonderzoek en kennisoverdracht over nutriëntenmanagement, export, innovaties op het gebied van mestbewerking en voermaatregelen ter beperking van de excretie. Het verleden rechtvaardigt dit vertrouwen niet. Het tempo van innoveren zal aanzienlijk moeten versnellen om in de periode van het 4e AP voldoende op te leveren. U stimuleert innovaties met circa één miljoen euro door middel van een project over mestinnovatie bij Wageningen UR in 2009 en 2010⁸. De TCB kijkt uit naar de resultaten van dit project, en suggereert om daarbij nadrukkelijk in te zetten op het realiseren van stabiele gestandaardiseerde meststoffen uit dierlijke mest.

---

⁷ Tweede Kamer der Staten-Generaal. Wijziging van de Meststoffenwet (differentiatie fosfaatgebruiksnormen). Sdu, 's Gravenhage. Tweede Kamer, vergaderjaar 2008-2009, 31945, nr. 2, 2009.

⁸ Uw brief aan de Tweede Kamer van 21 april 2009 met kenmerk DL. 2009/908 over het Vierde Actieprogramma Nitraatrichtlijn en innovatie.

De voorgenomen afschaffing van de melkquotering en dierrechten geeft ruimte voor meer dieren. Dit kan de behaalde milieuvoordelen van de voorgenomen maatregelen in het 4^e AP en de innovaties ten aanzien van mestverwerking weer teniet doen. In dat geval zijn andere maatregelen nodig om te komen tot evenwicht tussen vraag en aanbod van (dierlijke) mest, zoals verlaging van de stikstof- en fosfaatgehalten in het veevoer, verbetering van de productiviteit van het vee, of door vermindering van het aantal dieren (volumebeleid). Al met al ligt er dus nog een aantal kansen en bedreigingen. De kansen moeten nog worden verzilverd en de bedreigingen afgewend om te voorkomen dat in het vijfde actieprogramma verdergaande beperkingen aan het gebruik van mest moeten worden gesteld.

VOORGENOMEN WIJZIGINGEN BGM

Onderstaand worden de voorgenomen wijzigingen één voor één besproken.

1. Aanscherping uitrijperiode dierlijke mest

De TCB adviseerde om te komen tot een aanscherping van de uitrijperiode met meerdere weken in voor- en najaar. De voorgestelde wijzigingen zijn daarmee in overeenstemming. De vraag van de Tweede Kamer aan de regering om opnieuw met de EC in overleg te gaan voor verruiming van de uitrijperiode voor grasland op zand- en lössgronden⁹ doet daar afbreuk aan.

2. Uitzondering groenbemesters

Deze uitzondering is in lijn met het TCB-advies Aanwenden van mest. De TCB staat ook positief tegenover de voorgenomen uitbreiding van de keuzemogelijkheid voor vanggewassen.

3. Verlenging uitrijperiode

Met de voorgenomen wijziging van het Bgm wordt vanaf 2012 een regionaal geldende ontheffing mogelijk van het uitrijverbod met maximaal twee weken (verlenging van de uitrijperiode door extreem weer), de TCB gehoord. De TCB kan hiermee instemmen.

4. Uitzondering uitrijperiode vaste mest voor plantsoen- en fruitbomen op zand en löss

De TCB onderschrijft de argumenten voor deze uitzondering. Het gaat om een beperkt areaal en een beperkt gehalte minerale stikstof in vaste mest. De TCB kan instemmen met deze uitzondering.

5. Uitzondering verbod stikstofkunstmest in winterperiode voor winterkoolzaad, tulp en graszaad

Het is toegestaan van 16 september tot en met 15 oktober, zijnde de eerste maand van de generieke verbodsperiode, stikstofkunstmest te gebruiken bij de teelt van winterkoolzaad, en bij de teelt van graszaad vanaf het tweede jaar. Voor tulp is dit toegestaan in de periode van 16 januari tot en met 31 januari, zijnde de laatste twee weken van de generieke verbodsperiode. De TCB vindt dat het niet direct evident is dat de milieurisico's van deze uitzonderingen gering zijn. Het gaat weliswaar om teelten met een klein areaal, maar er zijn gebieden waar deze teelten een aanzienlijk aandeel hebben in het grondgebruik. Daardoor kan de regionale beïnvloeding van de grond- en oppervlaktewaterkwaliteit toch van betekenis zijn. Tulp wordt bovendien in het algemeen geteeld op zeer uitspoelingsgevoelige gronden. In het vroege voorjaar is de grond vaak nat en is de kans op nitraatuitspoeling groot. De gemiddelde jaarconcentratie stikstof in het oppervlaktewater ligt in de

---

⁹ Tweede Kamer der Staten-Generaal. Gewijzigde motie van het lid Waalkens ter vervanging van die gedrukt onder nr. 139. Sdu, 's Gravenhage. Tweede Kamer, vergaderjaar 2008-2009, 28385, nr. 145, 2009.

regio's met geconcentreerde bloembollenteelt boven de MTR-norm¹⁰. Het aantal overschrijdingen van de MTR-norm voor oppervlaktewater voor fosfor ligt boven de 90 procent. De Nota van Toelichting bij de wetwijziging Bgm stelt dat het milieukundig nadeel van een stikstofgift in de winter gering is in verhouding tot het belang voor de telers. Ook wordt gesteld dat deze gewassen de stikstof ook daadwerkelijk opnemen tijdens deze uitzonderingsperiode. De TCB zou graag een cijfermatige onderbouwing zien van de lotgevallen van in het vroege voorjaar of late najaar gegeven stikstof in uitspoelingsgevoelige gebieden in Nederland met een aanzienlijk areaal gewassen die onder deze uitzondering vallen. Daaruit kan blijken of een stikstofgift in de uitzonderingsperiode inderdaad een gering milieueffect heeft.

6. Periode vernietigen graszode op zand- of lössgrond in voorjaar verlengen van 10 mei tot 31 mei onder voorwaarde van aansluitend opnieuw gras inzaaien

Geen bezwaar omdat na vernietiging van de graszode een stikstofbehoefte gewas moet worden geteeld.

7. Voor lelie en gladiool: uitzondering op verbod vernietigen graszode in nazomer mits grondontsmetting volgt

Geen bezwaar vanwege het geringe areaal van deze teelten en de verplichting om binnen enkele weken na het vernietigen van de graszode een vanggewas te telen.

8. Emissiearm aanwenden: geen sleepvoet meer

Voor de huidige uitzondering op emissiearme aanwending van drijfmest op grasland op zand is geen aanleiding meer, zoals in het wetsvoorstel wordt toegelicht. Daarom is het gebruik van de sleepvoet op zand per 1 januari 2010 niet langer toegestaan. De TCB juicht dit toe. Het leidt tot een verdere vermindering van ammoniakemissies.

9. Kunstmest op bevroren grond bij graanteelt wordt toegestaan onder voorwaarden ten behoeve van voorkomen structuurschade op kleigrond

Geen bezwaar vanwege het belang van het voorkomen van schade aan de bodemstructuur in combinatie met de specifieke voorwaarden waardoor het risico van afspoeling gering is.

---

¹⁰ Voortgangsrapportage Landelijk Overleg Bloembollen 2006-2007. Hillegom, 2008.

Algemene aandachtspunten

De wijzigingen hebben grotendeels betrekking op uitzonderingen van generieke regels uit het Bgm. Het voorwaardelijke karakter daarvan maakt de handhaving van deze regels complex. Het illustreert de spanning die bestaat tussen eenduidige regelgeving enerzijds en de heterogene werkelijkheid van de landbouwpraktijk anderzijds. De TCB vindt dat uitzonderingen aantoonbaar winst in de bedrijfsvoering moeten opleveren, en aantoonbaar beperkt moeten zijn in de milieueffecten. Het effect van meerdere uitzonderingen behoeft expliciete aandacht; de netto milieueffecten van alle uitzonderingen zijn van belang. Uitzonderingen voor kleine arealen die in bepaalde gebieden een aanzienlijk aandeel hebben in het grondgebruik, kunnen de regionale grond- en oppervlaktewaterkwaliteit wel degelijk beïnvloeden.

CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

Met het 4^e AP ligt er een omvangrijk pakket aan maatregelen om de doelstellingen van de Nitraatrichtlijn te halen, alsmede van de Kaderrichtlijn Water en de Grondwaterrichtlijn. Het pakket is het resultaat van een politieke en maatschappelijke afweging. Wetenschappelijke informatie is hierbij nadrukkelijk betrokken. Dat waardeert de TCB.

Aanscherping van de uitrijperioden is in lijn met ons eerdere advies over aanwenden van mest. Daarin heeft de TCB gepleit voor scherpe gebruiksnormen en voldoende opslagcapaciteit als randvoorwaarden voor goed nutriëntenmanagement. Met de huidige afspraken worden deze randvoorwaarden nog onvoldoende gerealiseerd. De aspiraties van het 4^e AP gaan over goede milieukwaliteit, goede landbouwpraktijk en betere benutting van mest. De TCB vindt dit goede aspiraties, maar constateert dat de noodzakelijke maatregelen die nodig zijn om dit te bereiken worden uitgesteld. De klassengrenzen voor gedifferentieerde fosfaatgebruiksnormen in het 4^e AP zijn milieuhygiënisch niet gerechtvaardigd en vanuit gewasbehoefte niet nodig. Verschuiving richting de eerder door de TCB geformuleerde klassengrenzen is nodig om een wezenlijke vooruitgang te bewerkstelligen in de fosfaatbelasting van het grond- en oppervlaktewater. Er wordt veel verwacht van nutriëntenmanagement door boeren, export, innovaties ten aanzien van mestverwerking en voermaatregelen, en nutriëntenmanagement. Het tempo van innoveren moet aanzienlijk versnellen om in de periode van het 4^e AP voldoende op te leveren. Als dat niet gebeurt is het onontkoombaar dat het vijfde actieprogramma beduidend sterker zal moeten inzetten op het terugdringen van het gebruik van dierlijke mest. De ambities van de KRW en de Nitraatrichtlijn zijn anders niet te realiseren in dit land met hoge grondwaterstanden en intensieve landbouw, met behoud van de concurrentiekracht en het economisch perspectief voor de agrarische sector.

Ten aanzien van de voorgenomen wijzigingen heeft de TCB bedenkingen bij de uitzondering op het verbod om stikstofkunstmest in de winterperiode te gebruiken voor winterkoolzaad, graszaad en tulp, en beveelt zij een cijfermatige onderbouwing van een eventuele uitzondering aan. Voorts vraagt de TCB aandacht voor het effect van meerdere uitzonderingen, omdat de netto milieueffecten van alle uitzonderingen tezamen van belang zijn, ook vanuit regionaal perspectief.

Verdergaande optimalisatie van het nutriëntenmanagement op agrarische bedrijven is noodzakelijk. De TCB beveelt aan om Goede LandbouwPraktijk (GLP) ten aanzien van nutriëntenmanagement te versterken. GLP is een kennisintensieve praktijk die agrarische ondernemers uitdaagt om met kennis over bodem, gewasgroei en nutriëntenbehoefte duurzaam te

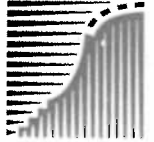
produceren. Om tot concrete en kansrijke maatregelen te komen organiseert de TCB in samenwerking met de Commissie Deskundigen Meststoffenwet in het najaar van 2009 een internationale workshop met als doel de faal- en succesfactoren te inventariseren voor efficiënt nutriëntenmanagement op agrarische bedrijven in een aantal Europese landen.

Een afschrift van deze brief is verzonden aan uw ambtgenoot, de minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer.

Met de meeste hoogachting,
de vice-voorzitter van de
Technische commissie bodem,
namens deze,

Prof. dr. W. P. de Voogt

Voorzitter Technische Commissie
Bodembescherming
Postbus 30947
2500 GX 's-GRAVENHAGE

landbouw, natuur en
voedselkwaliteit

uw brief van	uw kenmerk	ons kenmerk	datum
		DL. 2009/910	19 juni 2009
onderwerp		doorkiesnummer	bijlagen
Wijziging Besluit gebruik meststoffen		3784648	1

Geachte Voorzitter,

Bij briefnummer TCB A044 (2008) van 15 september 2008, heeft u geadviseerd over het aanwenden van mest. Uw opvattingen hieromtrent heb ik gevraagd in verband met de noodzakelijke actualisering van het actieprogramma inzake de Nitraatrichtlijn. Zoals u bekend, heb ik onlangs het vierde actieprogramma aan de Tweede Kamer aangeboden. In hoofdstuk 5 van dat programma is uiteengezet in hoeverre bestaande regels over het gebruik van mest worden gewijzigd. U zult kunnen vaststellen dat ik uw aanbevelingen ter harte heb genomen.

Om de genoemde aanpassingen kracht van wet te geven, zullen ze worden geïmplementeerd in het Besluit gebruik meststoffen. Een voorstel tot wijziging van dit besluit treft u hierbij aan. In overeenstemming met de minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer ontvang ik hierover graag zo spoedig mogelijk uw opmerkingen.

Ministerie van Landbouw,
Natuur en Voedselkwaliteit
Directie Landbouw
Prins Clauslaan 8
Postadres: Postbus 20401
2500 EK 's-Gravenhage
Telefoon: 070 - 3786868
Fax: 070 - 3786100

DE MINISTER VAN LANDBOUW, NATUUR EN
VOEDSELKWALITEIT,

G. Verburg

Vertical line and diagonal scribbles at the bottom of the page.

ONTWERP

WIJ BEATRIX, BIJ DE GRATIE GODS,
KONINGIN DER NEDERLANDEN,
PRINSES VAN ORANJE-NASSAU,
ENZ. ENZ. ENZ.

Besluit van ....., houdende wijziging van het
Besluit gebruik meststoffen en het Besluit glastuinbouw
(vierde actieprogramma Nitraatrichtlijn)

Op de voordracht van Onze Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, van ..., nr. TRCJZ/2009/..., Directie Juridische Zaken, gedaan mede namens de Minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer en de Staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat;

Gelet op richtlijn nr. 91/676/EEG van de Raad van de Europese Gemeenschappen van 12 december 1991 inzake de bescherming van water tegen verontreiniging door nitraten uit agrarische bronnen (PbEG L 375);

Gelet op de artikelen 6, 7, 10, 11, 15, 17, 65, 91 en 92 van de Wet bodembescherming, artikel 8.40 van de Wet milieubeheer en artikel 2a van de Wet verontreiniging oppervlaktewateren;

De Raad van State gehoord (advies van ..., no. ...);

Gezien het nader rapport van Onze Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit van .., TRCJZ/2009/..., Directie Juridische Zaken, uitgebracht mede namens de Minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer en de Staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat;

HEBBEN GOEDGEVONDEN EN VERSTAAN:

Artikel I

Het Besluit gebruik meststoffen wordt als volgt gewijzigd:

- A. In artikel 1d komt de zinsnede "en overige organische meststoffen of een mengsel met deze meststoffen" te vervallen.
- B. Aan artikel 3 wordt een lid toegevoegd, luidende:
3. Het in het eerste lid gestelde verbod is, voor zover het betreft het gebruik indien de bodem geheel of gedeeltelijk is bevroren, niet van toepassing op het gebruik van stikstofkunstmest op kleigrond waarop graan wordt geteeld, mits op grond van de weersvoorspellingen de verwachting gerechtvaardigd is dat die grond in de loop van de dag geheel ontdooit en dat niet aansluitend een periode aanbreekt waarin de grond het gehele etmaal is bevroren.
- C. In artikel 3a wordt "dierlijke meststoffen, stikstofkunstmest, zuiveringslib, compost, overige organische meststoffen of een mengsel met deze meststoffen" vervangen door: dierlijke meststoffen, stikstofkunstmest, zuiveringslib, compost of overige organische meststoffen.
- D. Artikel 4 komt te luiden:
- Artikel 4
1. Het is verboden in de periode van 1 augustus tot en met 15 februari dierlijke meststoffen of zuiveringslib te gebruiken.
  2. Het in het eerste lid gestelde verbod is niet van toepassing op het gebruik van drijfmest onderscheidenlijk vloeibaar zuiveringslib op grasland, gelegen op kleigrond of veengrond, in de periode van:
    - a. 1 februari tot en met 15 februari in de jaren 2010 en 2011;
    - b. 1 augustus 2010 tot en met 15 september in de jaren 2010 en 2011;
    - c. 1 augustus tot en met 31 augustus in de jaren 2012 en volgende.
  3. Het in het eerste lid gestelde verbod is niet van toepassing op het gebruik van drijfmest onderscheidenlijk vloeibaar zuiveringslib op grasland, gelegen op zandgrond of lössgrond, in de periode van:
    - a. 1 februari tot en met 15 februari in de jaren 2010 en volgende;
    - b. 1 augustus tot en met 31 augustus in de jaren 2010 en 2011.
  4. Het in het eerste lid gestelde verbod is niet van toepassing op het gebruik van vaste dierlijke meststoffen onderscheidenlijk steekvast zuiveringslib:
    - a. op bouwland, gelegen op kleigrond of veengrond;
    - b. op bouwland, gelegen op zandgrond of lössgrond, indien op de desbetreffende grond bomen worden geteeld, direct voorafgaand aan de aanplant van de bomen.

5. Het in het eerste lid gestelde verbod is niet van toepassing op het gebruik van drijfmest onderscheidenlijk vloeibaar zuiveringslib op bouwland, gelegen op kleigrond of veengrond, in de periode van:
  - a. 1 februari tot en met 15 februari in de jaren 2010 en volgende;
  - b. 1 augustus tot en met 15 september in de jaren 2010 en 2011;
  - c. 1 augustus tot en met 31 augustus in de jaren 2012 en volgende, indien op de desbetreffende grond een gewas wordt geteeld dat behoort tot de in de krachtens artikel 10, eerste lid, van de Meststoffenwet, vastgestelde ministeriële regeling onderscheiden gewasgroep 'groenbemesters' of indien in de desbetreffende grond in het daarop aansluitende najaar bloembollen worden geplant.
6. Het in het eerste lid gestelde verbod is niet van toepassing op het gebruik van drijfmest onderscheidenlijk vloeibaar zuiveringslib op bouwland, gelegen op zandgrond of lössgrond, in de periode van:
  - a. 1 februari tot en met 15 februari in de jaren 2010 en volgende;
  - b. 1 augustus tot en met 31 augustus in de jaren 2010 en 2011;
  - c. 1 augustus tot en met 31 augustus in de jaren 2012 en volgende, indien op de desbetreffende grond een gewas wordt geteeld dat behoort tot de in de krachtens artikel 10, eerste lid, van de Meststoffenwet, vastgestelde ministeriële regeling onderscheiden gewasgroep 'groenbemesters' of indien in de desbetreffende grond in het daarop aansluitende najaar bloembollen worden geplant.
7. Het in het eerste lid gestelde verbod is niet van toepassing op het gebruik van zuiveringslib dat niet meer dan 70 gram stikstof per kilogram droge stof bevat, indien:
  - a. het zuiveringslib door de producent of namens hem door tussenkomst van ten hoogste één vervoerder rechtstreeks aan de gebruiker is afgeleverd;
  - b. het zuiveringslib wordt gebruikt op de dag waarop het aan de gebruiker is afgeleverd; en
  - c. het zuiveringslib, nadat overeenkomstig de krachtens artikel 21, eerste lid, onderdeel d, van het Uitvoeringsbesluit Meststoffenwet gestelde regels, de samenstelling ervan is bepaald, niet is gemengd met ander zuiveringslib of andere stoffen.
8. Bij ministeriële regeling kan het gebruik van dierlijke meststoffen of zuiveringslib in de periode van 1 augustus tot 15 augustus, dan wel in de periode van 1 september tot 15 september indien het gebruik van drijfmest of vloeibaar zuiveringslib op grasland, gelegen op kleigrond of veengrond betreft, van het bij die regeling te bepalen jaar en in het bij die regeling te bepalen gebied worden toegestaan, indien naar het oordeel van Onze Minister, de Technische commissie bodembescherming gehoord:
  - a. daarvoor een landbouwkundige noodzaak bestaat; en

- b. dit in het desbetreffende gebied door extreme weersomstandigheden is gerechtvaardigd.

E. Artikel 4a wordt als volgt gewijzigd:

1. In het derde lid wordt "bouwland waarop uitsluitend fruitteelt wordt uitgeoefend" vervangen door: bouwland waarop uitsluitend fruitteelt wordt uitgeoefend of op bouwland dat gelijkmatig is beteeld met winterkoolzaad of dat gelijkmatig is beteeld met graszaad behorend tot de rassen roodzwenkgras of veldbeemdgras, ten behoeve van een tweede of latere zaadoogst in het daaropvolgende jaar.
2. In het vijfde lid wordt "hyacinten" vervangen door: hyacinten of tulpen.

F. Artikel 4b wordt als volgt gewijzigd:

1. In het tweede lid wordt "10 mei" vervangen door: 31 mei.
2. Onder vernummering van het derde tot en met zesde lid in vierde tot en met zevende lid, wordt het volgende lid ingevoegd:
  3. Het in het eerste lid gestelde verbod is in de periode van 1 februari tot en met 10 mei en in de periode van 1 augustus tot en met 15 augustus niet van toepassing op grasland, indien in de desbetreffende grond uiterlijk in het daarop volgende voorjaar lelie of gladiool wordt geplant, mits direct na de vernietiging van de graszode de desbetreffende grond wordt ontsmet en uiterlijk op 15 september op de desbetreffende grond de teelt van een krachtens het tweede lid aangewezen relatief stikstofbehoefstig gewas aanvangt.
3. In het vierde lid (nieuw) wordt "beteeld met de in het tweede lid bedoelde gewassen" vervangen door: beteeld met de in het tweede en derde lid bedoelde gewassen.

G. Artikel 5, eerste en tweede lid, komen te luiden:

1. Het is verboden dierlijke meststoffen of zuiveringslib te gebruiken op grasland of bouwland, tenzij de dierlijke meststoffen of het zuiveringslib emissiearm worden aangewend.
2. Het in het eerste lid gestelde verbod is niet van toepassing op bouwland gelegen op Texel.

H. Bijlage I wordt vervangen door de bij dit besluit opgenomen Bijlage, onder vervanging van het opschrift «Bijlage» door het opschrift «Bijlage I, behorende bij het Besluit gebruik meststoffen».

ARTIKEL II

Het Besluit glastuinbouw wordt als volgt gewijzigd:

A. Artikel 4 wordt als volgt gewijzigd:

1. Het vierde lid en het vijfde lid vervallen.
2. Het zesde lid wordt vernummert tot vierde lid.
3. Er wordt een lid toegevoegd, luidende:
  5. Vanaf 1 januari 2010 gelden de voorschriften 3.1.1, onderdelen b en c, 3.1.2, onderdelen b en c, en 3.1.3, onderdelen b en c, en 3.1.8 tot en met 3.1.11 van bijlage 1 niet voor grondgebonden teelt.

B. Artikel 10, derde lid, komt te luiden:

3. Artikel 4, vierde lid, is van overeenkomstige toepassing.

C. Bijlage 1 wordt als volgt gewijzigd:

1. Het opschrift komt te luiden: De berekening van het jaarlijks ten hoogste toegestane verbruik van energie en meet-, registratie- en rapportagevoorschriften.
2. Onder A. Begrippen wordt het begrip 'milieutaakvelden' en de daarbij behorende begripsomschrijving vervangen door: milieutaakveld: energie.
3. Voorschrift 1.1.1 komt te luiden: Degene die een glastuinbouwbedrijf drijft, verbruikt in een kalenderjaar niet meer energie dan de hoeveelheid die voor het betrokken kalenderjaar als ten hoogste toegestane verbruik is berekend in de voor dat kalenderjaar ingevolge voorschrift 1.1.2 overgelegde jaarrapportage, behoudens indien het een inrichting betreft waarop de in artikel 16.5, eerste lid, van de Wet milieubeheer vervatte verboden betrekking hebben.
4. Voorschrift 1.1.2 wordt als volgt gewijzigd:
  - a. onderdeel c komt te luiden:
    - c. over het voorafgaande kalenderjaar het ingevolge voorschrift 3.1.3, onder a, berekende verbruik van energie
  - b. onderdeel h komt als volgt te luiden:
    - h. het ten hoogste toegestane verbruik van energie berekend op de wijze, aangegeven in de voorschriften 1.2.2, 1.2.3 en 1.2.4.
  - c. De laatste volzin vervalt.
5. Het opschrift van paragraaf 1.2 komt te luiden:

Paragraaf 1.2 De berekening van het jaarlijks ten hoogste toegestane verbruik van energie ten behoeve van de jaarrapportage.
6. Voorschrift 1.2.1 komt te luiden:
  - 1.2.1 Indien gedurende een of meer weken op een gedeelte van het teeltoppervlak geen gewassen worden opgekweekt of verder geteeld worden de uitkomsten van de berekeningen, bedoeld in voorschrift 1.2.2 vermeerderd met de uitkomst van de berekening van het ten hoogste toegestane verbruik voor het milieutaakveld voor

«onbeteeld teeltoppervlak». Op de berekening van het ten hoogste toegestane verbruik voor het milieutaakveld voor «onbeteeld teeltoppervlak» is voorschrift 1.2.3 van overeenkomstige toepassing, met dien verstande dat voor de letter A wordt ingevoerd: het aantal Gigajoule per hectare opgenomen in de in lijst 1, onderdeel A, voor het betrokken kalenderjaar geldende kolom achter «onbeteeld teeltoppervlak».

7. De voorschriften 1.2.5 tot en met 1.2.8 vervallen.
8. Lijst 1, behorende bij bijlage 1, onderdeel C en lijst 1, behorende bij bijlage 1, onderdeel D, vervallen.

Artikel III

Dit besluit treedt in werking met ingang van 1 januari 2010.

Lasten en bevelen dat dit besluit met de daarbij behorende nota van toelichting in het Staatsblad zal worden geplaatst.

's-GRAVENHAGE,

DE MINISTER VAN LANDBOUW, NATUUR
EN VOEDSELKwaliteit,

DE MINISTER VAN VOLKSHUISVESTING,
RUIMTELIJKE ORDENING EN MILIEUBEHEER,

DE STAATSSECRETARIS VAN VERKEER EN WATERSTAAT,

Bijlage

Beschrijving van emissiearm aanwenden als bedoeld in artikel 1, eerste lid, onderdeel n, van het Besluit gebruik meststoffen

1. Algemeen

Het emissiearm aanwenden van dierlijke meststoffen of zuiveringslib vindt uitsluitend plaats door toepassing van de in de punten 2 en 3 beschreven methoden.

2. Emissiearm aanwenden van dierlijke meststoffen of zuiveringslib op grasland

Bij het emissiearm aanwenden van dierlijke meststoffen of zuiveringslib op grasland, gelegen op zand- of lössgrond, wordt de mest of het slib onmiddellijk in de grond gebracht.

Bij het emissiearm aanwenden van dierlijke meststoffen of zuiveringslib op grasland, gelegen op kleigrond of veengrond wordt de mest of het slib onmiddellijk op of in de grond gebracht.

Indien de mest of het slib op de grond wordt gebracht, geschiedt dit door middel van apparatuur waarmee de mest of het slib uitsluitend in strookjes tussen het gras wordt gebracht, waarbij het gras tevoren wordt opgelicht of zijdelings wordt weggedrukt. De strookjes hebben geen grotere breedte dan 5 centimeter en de afstand van het midden van een strookje tot het midden van het naastliggende strookje is minimaal 15 centimeter.

Indien de mest of het slib in de grond wordt gebracht, geschiedt dit door middel van apparatuur waarmee de mest of het slib uitsluitend in de grond wordt gebracht in sleufjes. De sleufjes hebben geen grotere breedte dan 5 centimeter.

3. Emissiearm aanwenden van dierlijke meststoffen of zuiveringslib op bouwland

a. Bij het emissiearm aanwenden van drijfmest of vloeibaar zuiveringslib wordt de drijfmest of het zuiveringslib:

- 1°. op beteeld bouwland, onmiddellijk in de grond gebracht door middel van apparatuur waarmee de mest of het slib uitsluitend in de grond wordt gebracht in sleufjes. De sleufjes hebben geen grotere breedte dan 5 centimeter, of
- 2°. op niet-beteeld bouwland, onmiddellijk in de grond gebracht door middel van apparatuur waarmee de mest of het slib uitsluitend in de grond wordt gebracht in sleufjes. De sleufjes hebben geen grotere breedte dan 5 centimeter en zijn minimaal 5 centimeter diep, of
- 3°. in één werkgang aangewend, waarbij de mest of het slib met één machine op het grondoppervlak wordt gebracht en ondergewerkt, op zodanige wijze dat de mest of het slib direct nadat dat deze op het grondoppervlak is gebracht ofwel in de grond wordt gebracht, ofwel intensief met de grond wordt vermengd, met als gevolg dat de mest of het slib als zodanig niet meer zichtbaar op het grondoppervlak ligt.

- b. Bij het emissiearm aanwenden van vaste mest of steekvast zuiverings-slib wordt de mest of het slib in maximaal twee direct opeenvolgende werkgangen op het grondoppervlak gebracht en ondergewerkt, en wel op zodanige wijze dat de mest of het slib direct nadat deze op het grondoppervlak is gebracht ofwel in de grond wordt gebracht, ofwel intensief met de grond wordt vermengd, met als gevolg dat de mest of het slib als zodanig niet meer zichtbaar op het grondoppervlak ligt.

Nota van Toelichting

§ 1 Inleiding

Het Besluit gebruik meststoffen (hierna: Bgm) heeft tot doel om de belasting van de bodem en het water door fosfaat- en stikstofverbindingen afkomstig uit dierlijke meststoffen, zuiverings-slib, compost, overige organische meststoffen en stikstofkunstmest terug te dringen. Tevens dient dit besluit om de stankhinder en de emissie van potentieel verzurende stoffen te beperken. Het besluit bevat daartoe voorschriften die, overeenkomstig de goede landbouwpraktijk, beperkingen stellen aan de periode waarin, de omstandigheden waaronder en de wijze waarop deze meststoffen kunnen worden aangewend. Deze beperkingen gelden naast de beperkingen die ten aanzien van de omvang van het meststoffengebruik en de omvang van de productie van dierlijke meststoffen zijn gesteld bij en krachtens de Meststoffenwet. Op grond van die wet zijn ook regels gesteld ten aanzien van de minimum opslagcapaciteit waarover een bedrijf moet beschikken ter overbrugging van de periode waarin dierlijke meststoffen niet uitgereden kunnen worden.

De in het Bgm gestelde voorschriften zijn mede noodzakelijk voor de uitvoering van Richtlijn nr. 91/676/EEG van de Raad van de Europese Gemeenschappen van 12 december 1991, inzake de bescherming van water tegen verontreiniging door nitraten uit agrarische bronnen (PbEG L 375; hierna: Nitraatrichtlijn). Ingevolge artikel 5 van de Nitraatrichtlijn zijn lidstaten verplicht een actieprogramma op te stellen waarin de benodigde maatregelen ter bereiking van de milieudoelen van die richtlijn zijn opgenomen. Het actieprogramma moet ten minste eens per vier jaar worden herzien. Het vierde actieprogramma Nitraatrichtlijn heeft betrekking op de jaren 2010 tot en met 2013. Bij brief van 24 maart 2009 van de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, mede namens de Minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening (Kamerstukken II 2008/09, 28 385, nr. 132) is het vierde actieprogramma aan de Tweede Kamer gezonden. Op 16 april 2009 heeft daarover overleg heeft plaatsgehad met de Vaste Kamercommissie voor Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (Kamerstukken II 2008/09, 28 385, nr. PM). Op PM 2008 heeft de regering het definitieve vierde actieprogramma aan de Commissie doen toekomen.

Het onderhavige besluit strekt ertoe het Bgm in overeenstemming te brengen met de afspraken met de Europese Commissie, zoals deze zijn vastgelegd in het vierde actieprogramma Nitraatrichtlijn.

Voorts wordt door middel van het onderhavige besluit voorzien in een wijziging van het Besluit glastuinbouw (artikel II). Voorheen waren in dit besluit gebruiksnormen voor meststoffen voor grondgebonden glastuinbouw opgenomen. Met ingang van 1 januari 2010 zullen de

gebruiksnormen voor deze sector op basis van de Meststoffenwet worden gesteld. Dientengevolge kunnen de desbetreffende bepalingen uit het Besluit glastuinbouw met ingang van voornoemde datum komen te vervallen.

In de volgende paragrafen wordt achtereenvolgens ingegaan op de aanpassing van de gebruiksvoorschriften ter voldoening aan het vierde actieprogramma Nitraatrichtlijn (paragraaf 2), bedrijfseffecten en milieueffecten (paragraaf 3), handhaving en controle (paragraaf 4). In paragraaf 5 wordt de reactie op het commentaar dat is voortgekomen uit de maatschappelijke consultatieronde weergegeven en tot slot bevat paragraaf 6 een artikelsgewijze toelichting.

§ 2 Gebruiksvoorschriften

§ 2.1 Perioden waarin het is verboden dierlijke mest toe te dienen

Ingevolge de Nitraatrichtlijn (bijlage III, onderdeel 1, punt 1) dienen er maatregelen te worden getroffen ten aanzien van de perioden waarin verschillende soorten meststoffen op of in de bodem mogen worden gebracht. Deze maatregelen zijn erop gericht goede landbouwpraktijken te stimuleren. In dit licht bevat het Bgm voorschriften voor de perioden waarin het is verboden dierlijke meststoffen op of in de bodem te brengen. Deze voorschriften hebben tot doel zoveel mogelijk tegen te gaan dat minerale stikstof in die meststoffen door uit- of afspoeling het grond- en oppervlaktewater belasten. Dat gevaar is vooral groot bij het gebruik van drijfmest in perioden dat akkers tussen de oogst en een nieuwe teelt braak liggen of, ingeval van herfst- en winterteelten en bij grasland, het gewas door lage temperaturen weinig nitraat kan opnemen. Het milieurisico is groter naarmate drijfmest vroeger in het jaar wordt toegediend en naarmate een perceel bouwland langer braak ligt. Om de risico's voor het milieu te beperken worden daarom de perioden waarin het is verboden drijfmest toe te dienen verlengd. Bij de verlenging van de perioden is er rekening mee gehouden dat het risico dat mineralen uit mest uitspoelen het grootst is indien er gedurende lange tijd in het geheel geen gewassen op het land staan, hetgeen vooral het geval is bij bouwland.

Gedurende de looptijd van het vorige (derde) actieprogramma Nitraatrichtlijn is de mogelijkheid tot najaarsaanwending van drijfmest op bouwland gelegen op kleigrond geleidelijk afgebouwd van 1 februari tot 1 december in 2005 naar 1 februari tot 15 september in 2009 (artikel 4 (oud) Bgm). Het verbod op najaarsaanwending van drijfmest op bouwland op veengrond, van 15 september tot 1 februari, is direct met ingang van 2005 doorgevoerd. Voor bouwland geldt thans een verbodsperiode die loopt van 1 september tot 1 februari voor zand- en lössgrond en van 15 september tot 1 februari voor klei- en veengrond.

Deze perioden zullen gedurende de looptijd van het vierde actieprogramma Nitraatrichtlijn, met ingang van 2012, voor bouwland op alle grondsoorten worden aangescherpt tot de periode van 1 augustus tot 1 februari (artikel 4, vijfde en zesde lid, Bgm; artikel I, onderdeel D). Als uitzondering hierop is bemesting gedurende de maand augustus toegestaan, indien aansluitend een zogenoemde groenbemester wordt geteeld. Dit zijn volgens de krachtens artikel 10, eerste lid, van de Meststoffenwet in de Uitvoeringsregeling Meststoffenwet genoemde gewassen bladrammenas, gele mosterd, gras, granen en wikke (vlinderbloemige). Naast de functie om extra organische stof te leveren is het doel van een groenbemester om mineralen in de bodem vast te leggen. Gelet op deze eigenschap is het milieurisico van een latere mestgift beperkt.

Het verbod op het aanwenden van drijfmest op grasland bestrijkt de periode die loopt van 15 september tot 1 februari voor kleigrond en veengrond en van 1 september tot 15 februari voor zand- en lössgrond. Ook deze perioden zullen met ingang van 2012 worden verlengd tot de periode van 1 september tot 15 februari voor klei en veen en van 1 augustus tot 1 februari voor zand- en lössgrond (artikel 4, tweede en derde lid, Bgm; artikel I, onderdeel D).

Er kunnen evenwel omstandigheden zijn die rechtvaardigen dat dierlijke meststoffen regionaal ook nog na aanvang van de verbodsperiode worden toegediend. Hiervan kan met name sprake zijn indien landbouwers in een bepaalde regio door extreme weersomstandigheden niet of redelijkerwijs niet in staat zijn geweest de mest binnen de regulier toegelaten periode toe te dienen. Dit kan bijvoorbeeld het geval zijn bij aanhoudende regenval in de maanden juli en augustus. Met het oog hierop voorziet artikel 4, achtste lid, van het Bgm in de basis om de verbodsperiode bij ministeriële regeling met maximaal twee weken te bekorten indien daarvoor een landbouwkundige noodzaak bestaat. Een verlenging van de mogelijkheid om in de bij die regeling vast te stellen gebieden dierlijke meststoffen aan te wenden zal voor advies worden voorgelegd aan de Technische Commissie Bodembescherming.

In verband met het gevaar van uit- en afspoeling is het in beginsel niet toegestaan dierlijke meststoffen in het najaar of in de winter toe te dienen. Artikel 4, derde lid (oud) Bgm bevatte hierop een uitzondering voor vaste mest die wordt toegediend op bouwland gelegen op kleigrond of veengrond. Vaste dierlijke meststoffen bevatten immers veelal een betrekkelijk laag gehalte aan minerale stikstof en een relatief hoog gehalte aan organisch gebonden stikstof. Bij lage temperaturen zal deze organisch gebonden stikstof niet of nauwelijks mineraliseren, zodat de kans op uitspoeling of afspoeling gering is. Bovendien treedt er op kleigrond en veengrond meer denitrificatie op.

Als gevolg van de beperking van deze uitzondering tot kleigrond of veengrond kon bij de aanplant van plantsoen- en fruitbomen, die veelal in het winterhalfjaar plaatsvindt, op zand- en lössgronden

geen basisbemesting met vaste dierlijke meststoffen worden gegeven. Om aan dit bezwaar tegemoet te komen wordt door middel van het onderhavige besluit in het Bgm thans een uitzondering opgenomen voor het toedienen van vaste mest voor deze teelten op zand- en lössgronden (artikel I, onderdeel D; artikel 4, vierde lid, onderdeel a). Gelet op het beperkte areaal aanplant en het beperkte gehalte minerale stikstof in vaste mest, is het gevaar van uit- en afspoeling gering.

§ 2.2 Periode waarin het is verboden stikstofkunstmest toe te dienen

Om uitspoeling van stikstof tegen te gaan is het op grond van artikel 4a Bgm verboden op bouwland en grasland stikstofkunstmest te gebruiken in de periode van 16 september tot en met 31 januari. Op grond van het tweede lid van artikel 4a bestaat een uitzondering op dit verbod voor de teelt van vollegrondsgroenten. Voorts mag voor de teelt van enkele in de winter te velde staande gewassen hiervan beperkt worden afgeweken, teneinde te voorzien in de stikstofbehoefte na 15 september. Onderzoek heeft uitgewezen dat een beperkte gift stikstofkunstmest tussen 16 september en 1 februari vanuit landbouwkundig oogpunt ook doelmatig is voor winterkoolzaad, voor tulpen en voor de teelt van zaad van roodzwenkgras en veldbeemdgras vanaf het tweede jaar. Deze gewassen hebben stikstof nodig voor een volwaardige groei en nemen de stikstof ook daadwerkelijk op tijdens deze periode. Omdat het milieukundig nadeel van een stikstofgift in de voorheen verboden periode gering is in verhouding tot het belang voor de telers, wordt door middel van de in artikel I, onderdeel E, opgenomen wijziging van artikel 4a Bgm voorzien in de mogelijkheid om stikstofkunstmest te gebruiken op deze gewassen. De uitzondering voor winterkoolzaad en voor beide soorten graszaad geldt voor de periode van 16 september tot 15 oktober en voor de tulp van 16 januari tot 1 februari.

§ 2.3 Vernietigen van de graszode

De zode van grasland bevat een grote hoeveelheid mineralen, waaronder stikstof. Na het vernietigen van de zode komt die stikstof door mineralisatie geleidelijk vrij. Om verlies van stikstof tegen te gaan zijn in artikel 4b van het Bgm voorwaarden en beperkingen aan het vernietigen van de graszode opgenomen. Zo geldt de beperking dat een graszode uitsluitend mag worden vernietigd in de periode van het jaar dat het risico op verlies van stikstof het geringst is. Voor zand- of lössgronden, die het meest uitspoelingsgevoelig zijn, liep die periode voorheen van 1 februari tot en met 10 mei daaropvolgend en voor kleigronden of veengronden van 1 februari tot en met 1 september.

In de praktijk is gebleken dat de periode waarin het is toegestaan de graszode te vernietigen op zand- of lössgrond te zeer de mogelijkheden om succesvol grasland te vernieuwen beperkt. Om tegemoet te komen aan dit bezwaar is de periode waarin het is toegestaan de graszode te vernietigen thans verruimd voor grasland gelegen op zand- of lössgrond: de periode loopt thans

van 1 februari tot en met 31 mei (artikel I, onderdeel F). Voor grasland gelegen op kleigrond en veengrond blijft de periode waarin een uitzondering op het verbod geldt gelijk, namelijk 1 februari tot en met 15 september. Ook de verplichting om na het vernietigen van de graszode een bij ministeriële regeling aangewezen gewas te telen dat relatief stikstofbehoefstig is, blijft ongewijzigd van kracht.

Voorts is gebleken dat de voorschriften over het vernietigen van de graszode tot gevolg hebben dat telers van gladiolen en lelies onevenredig hoge kosten moeten maken. Deze gewassen worden geplant in het voorjaar. Telers maken voor de teelt van die gewassen vaak gebruik van gehuurd grasland. Om verzekerd te zijn van een goede kwaliteit product kan het noodzakelijk zijn het grasland voorafgaand aan de teelt te ontsmetten. Dat vraagt een voldoende hoge omgevingstemperatuur en is daarom niet mogelijk direct voorafgaand aan het planten. Grasland waarbij ontsmetting nodig is, moet daarom voor de duur van twee jaar worden gehuurd om aan de voorschriften te kunnen voldoen.

Aangezien het hier een beperkt teeltareaal en derhalve een gering milieurisico betreft, wordt door middel van het onderhavige besluit erin voorzien telers van lelies en gladiolen toe te staan grasland te vernietigen vanaf 1 augustus. (artikel I, onderdeel F; artikel 4b, derde lid Bgm). Hieraan is de voorwaarde verbonden dat uiterlijk op 1 september daaropvolgend een bij ministeriële regeling aangewezen vanggewas wordt geteeld. De uitzondering geldt voorts uitsluitend voor zover de graszode na te zijn vernietigd, wordt ontsmet.

§ 2.4 Emissiearme mesttoediening

Om aan de NEC-richtlijn te voldoen zijn in het Bgm voorschriften opgenomen die tot doel hebben het gevaar te beperken dat ammoniak bij het toedienen van drijfmest vervluchtigt. Uit onderzoek is gebleken dat de grootste emissiereductie wordt verkregen indien de mest geheel of gedeeltelijk in de bodem wordt gewerkt. Om schade aan de graszode te beperken was het voorheen toegestaan drijfmest op grasland ook op de bodem toe te dienen, mits daarbij de in Bijlage I van het Bgm opgenomen voorschriften in acht werden genomen. Inmiddels is gebleken dat met de apparatuur die thans beschikbaar is op zandgronden geen betekende schade wordt toegebracht aan de graszode, indien de drijfmest in de bodem wordt gebracht. Voor een uitzondering wordt in dat verband niet langer aanleiding gezien. Door middel van het onderhavige besluit wordt deze wijze van mesttoediening uit Bijlage I geschrapt (artikel I, onderdeel H). Als gevolg van deze wijziging is het niet langer toegestaan voor het toedienen van drijfmest op grasland op zandgrond gebruik te maken van apparatuur voorzien van een zogenoemde sleepvoet of van een slangendoseersysteem.

Het niet op emissiearme wijze toedienen van drijfmest was voorheen ook nog toegestaan op zand of lössgrond waarop een veenkoloniaal bouwplan wordt uitgeoefend, alsmede op bouwland

gelegen op Texel. Deze uitzondering is indertijd gemaakt om winderosie op stuifgevoelige gronden tegen te gaan. Met uitzondering van Texel zijn hiervoor inmiddels bevredigende alternatieven zodat voor de overige gebieden niet langer aanleiding bestaat die uitzondering te handhaven (artikel I, onderdeel G).

§ 2.5 Aanwending van kunstmest op bevroren bouwland

Kunstmest op gronden die bevroren zijn, kan afspoelen indien de dooi invalt. Om dat te voorkomen is het verboden kunstmest te gebruiken indien de bodem geheel of gedeeltelijk is bevroren. Het verbod beperkt voor akkerbouwers op klei aanzienlijk de mogelijkheid kunstmest in het vroege voorjaar op graanpercelen toe te dienen zonder de structuur van de bodem daarbij te bederven.

Om telers hierin tegemoet te komen wordt door middel van het onderhavige besluit thans toegestaan in graan op kleigronden kunstmest te gebruiken indien de grond licht bevroren is en voldaan is aan de voorwaarde dat in de loop van de dag dooi zal optreden waardoor de kunstmest kan oplossen en dat niet aansluitend een periode aanbreekt waarin de bodem het gehele etmaal in bevroren toestand blijft (artikel I, onderdeel B). Indien kunstmest onder die omstandigheden wordt toegediend is het risico van afspoeling gering.

§ 3 Administratieve lasten, bedrijfseffecten en milieu effecten

De onderhavige wijziging van het Bgm heeft geen gevolgen voor de administratieve lasten voor het bedrijfsleven. Evenmin leidt deze wijziging tot administratieve lasten voor burgers. Onderstaand worden de bedrijfseffecten en de milieu-effecten nader toegelicht.

§ 3.1 Bedrijfseffecten

Op graasdierbedrijven wordt dierlijke mest in een aantal keren op het land gebracht: aan het begin van het groeiseizoen en steeds nadat een grassnede is geoogst. De bekorting van de uitrijdperiode voor dierlijke mest heeft geen gevolgen voor de hoeveelheid of de kwaliteit van het gras dat kan worden geoogst. Ook het uitrijden van de mest leidt niet tot extra kosten. De maatregel om de uitrijdperiode te bekorten wordt genomen tesamen met de verplichting te voorzien in een maand extra opslagcapaciteit voor de mest. Voor het overgrote deel van de bedrijven levert dat geen extra kosten op omdat die al over de vereiste opslagcapaciteit beschikken of, in verband met reeds voorgenomen staluitbreiding, daarover zullen beschikken als in 2012 de verplichting van kracht wordt.

Voor de akkerbouwbedrijven op klei heeft de bekorting van de uitrijdperiode van 15 september tot 1 augustus tot gevolg dat een mestgift na de oogst van een graangewas nog slechts mogelijk is indien aansluitend een groenbemester wordt geteeld, hetgeen nu al vaak het geval

is. Akkerbouwers kunnen er ook voor kiezen mest toe te dienen na gewassen die vroeg wordt geoogst, zoals graszaad, uien en pootaardappelen. Ook verschuiving naar het voorjaar is mogelijk. Een toenemend aantal bedrijven voorziet nu al in het voorjaar in de behoefte aan mest in graan en aardappelen. Voor al die bedrijven stijgen de kosten niet in betekenende mate. Een resultaat van eerdere uitfasering van de najaarsaanwending van drijfmest op kleigrond kan zijn dat bedrijven minder dierlijke mest gaan gebruiken. In hoeverre dat effect heeft op de mestmarkt en de mestprijzen is moeilijk te zeggen. De verdere aanscherping die nu is voorzien, zal dit effect nauwelijks versterken omdat een groot areaal gewassen, vooral aardappelen en bieten, niet vóór 15 september wordt geoogst.

Bij uitzondering was toegestaan voor het toedienen van drijfmest op zandgrond gebruik te maken van de zogenoemde sleepvoetmethode. Uit onderzoek is gebleken dat die methoden nauwelijks nog worden toegepast. Omdat deze methode tot een hogere emissie van ammoniak leidt is besloten die uitzondering te schrappen. De desbetreffende machines zijn in de desbetreffende gebieden vanaf dat moment niet langer te gebruiken. Gezien de beperkte toepassing zal dat voor weinig bedrijven tot extra afschrijvingskosten leiden.

In gebieden met een veenkoloniaal bouwplan is het niet langer toegestaan drijfmest ter bestrijding van stuif bovengronds toe te dienen. Verschillende alternatieve bestrijdingsmethoden zijn hiervoor beschikbaar, zoals afdekken met een papiercellulose-emulsie en de inzaai van zomergerst. Toepassing van stuifbestrijding is vooral nodig bij de teelt van bieten. Die maken een derde deel uit van het veenkoloniale bouwplan dat ca. 15% groot is. De kosten van genoemde bestrijdingsmethoden bedragen 100 – 200 euro per hectare, zodat de totale extra kosten 15% zullen bedragen.

De aanpassing van de voorschriften voor het vernietigen van grasland betekenen voor de telers van lelies en gladiolen dat kan worden bespaard op de kosten van huur in het jaar voorafgaand aan het jaar waarop de teelt start. De verhuurder kan immers voor het vernietigen van de zode nog ca twee grassneden oogsten en een hoeveelheid mest afvoeren. De besparing kan tot 1000 euro per hectare bedragen.

De aanpassing van de voorschriften voor de teelt van vanggewassen, het toedienen van kunstmest op twee grassoorten, tulpen en winterkoolzaad, het toedienen van vaste mest bij de teelt van plantsoen en fruitbomen, het uitrijden van kunstmest op bevroren kleigrond, alsmede de verruimde mogelijkheden grasland te vernietigen ten behoeve van de vernieuwing van grasland, zullen in beperkte mate positief kunnen bijdragen aan de bedrijfsresultaten. Deels ligt het voordeel er ook in besloten dat ze een flexibeler bedrijfsvoering mogelijk maken.

§ 3.2 Milieu-effecten

De meeste veranderingen die met de wijziging van het Bgm worden doorgevoerd betreffen maatregelen die zijn gericht op een positief milieueffect.

Voorschriften voor het gebruik van meststoffen hebben tot doel ondernemers te stimuleren tot een doelmatige bemesting, waarbij zoveel mogelijk wordt voorkomen dat mineralen uitspoelen naar grond- en oppervlaktewater. De afgelopen decennia is de periode waarin uitrijden van mest is toegestaan geleidelijk aan verkort. De verliezen van mineralen naar grond- en oppervlaktewater zijn daardoor belangrijk verminderd.

De in het onderhavige besluit voorziene aanscherping van de uitrijdperioden voor dierlijke meststoffen, die zijn toegelicht in paragraaf 2.1, zullen het risico op uit- en afspoeling van nutriënten verder beperken. Voorts zullen de in paragraaf 2.4 toegelichte aanscherpingen betreffende het emissiearm aanwenden van dierlijke meststoffen er toe leiden dat minder ammoniak vervluchtigt en dat meer stikstof in de toegediende mest ten goede kan komen aan het gewas.

Voorname aanscherpingen zijn in lijn met het advies¹ van de Technische commissie bodembescherming (hierna: TCB). De TCB geeft hierin aan dat zolang er een onbalans is tussen de vraag naar en het aanbod van mest, uitrijdperioden een effectieve en goed handhaafbare maatregel zijn om het uitrijden van mest buiten het groeiseizoen tegen te gaan en daarmee het risico van uit- en afspoeling van nutriënten te verkleinen. Een substantiële verkorting met meerdere weken zal naar verwachting van de TCB leiden tot een meetbare reductie van de belasting van het grond- en oppervlaktewater.

Tot slot zijn er enkele voorschriften aangepast, waarvan het milieuvoordeel - gelet op het beperkte areaal waarop de desbetreffende voorschriften betrekking hebben - beperkt is in verhouding tot de inspanningen die het van landbouwers vraagt. Dit betreft:

- de in de paragraaf 2.2 toegelichte uitzondering op het verbod stikstof kunstmest toe te passen op winterkoolzaad en op graszaad vanaf het tweede groei-jaar van de soorten roodzwenkgras en veldbeemdgras voor de periode van 16 september tot 15 oktober en voor de tulp van 16 januari tot 1 februari;
- de in paragraaf 2.3 toegelichte verruiming met drie weken van de periode waarin het is toegestaan de graszode te vernietigen voor grasland gelegen op zand- of lössgrond; en
- de in paragraaf 2.5 toegelichte mogelijkheid om in graan op kleigronden kunstmest te gebruiken indien de grond licht bevroren is, mits in de loop van de dag dooi zal optreden waardoor de kunstmest kan oplossen.

---

¹ Advies aanwenden van mest van 16 september 2008, TCB A044(2008)

§ 4 Handhaving en controle

Een groot deel van de uitrijdregels wordt gehandhaafd door de politie door middel van zichtcontroles. Zichtcontroles hebben het voordeel dat op een eenvoudige manier kan worden vastgesteld of de verboden, zoals neergelegd in het Bgm, al dan niet zijn overtreden. De in het Bgm thans opgenomen wijzigingen hebben geen wezenlijke gevolgen voor de handhaving. Het systeem en de normen worden immers slechts op onderdelen gewijzigd.

De Algemene Inspectiedienst is belast met het toezicht op de naleving van de voorschriften gesteld bij en krachtens het Bgm. Voorts is zij aangewezen voor de opsporing van strafbare feiten.

Overtreding van de voorschriften van het Bgm zijn strafbaar gesteld in artikel 1a van de Wet op de economische delicten. Niet-voldoening aan de regels ten aanzien van het beheer op het punt van aanwending van mest, leidt niet alleen tot overtreding van het strafrechtelijk gehandhaafde verbod, gesteld in het Bgm, maar heeft ook negatieve consequenties voor de subsidie, respectievelijk kan gesanctioneerd worden in het kader van de Natuurbeschermingswet. Daarnaast kan niet-voldoening leiden tot negatieve consequenties voor de hoogte van de steunbetaling in het kader van de Europese inkomenssteun voor agrariërs wegens het niet voldoen aan cross compliance-voorwaarden.

§ 5 Commentaar maatschappelijke organisaties en adviezen

Het ontwerpbesluit is ter advisering voorgelegd aan de TCB.

Voorts is het ontwerpbesluit overeenkomstig artikel 92, eerste lid, van de Wet bodembescherming bekend gemaakt in de Staatscourant (Stcrt. PM) om een ieder de gelegenheid te bieden zijn zienswijze bij de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit naar voren te brengen. Tegelijk met de publicatie in de Staatscourant is het ontwerp van dit besluit bij brief van PM, zoals voorgeschreven in artikel 92, eerste lid, van de Wet bodembescherming, overgelegd aan de beide Kamers der Staten-Generaal (Kamerstukken II, PM).

Bovendien is het voor commentaar toegezonden aan diverse maatschappelijke organisaties. Naast het advies van de TCB van PM (TCB PM) zijn reacties ontvangen van:

-
-
-

-

Op de hoofdlijnen van de reacties – voor zover relevant voor het onderhavige besluit – wordt in het onderstaande ingegaan. Voor zover de opmerkingen betrekking hebben op de nadere uitwerking van de in het besluit opgenomen bepalingen, zullen deze worden betrokken bij de ministeriële regeling. De commentaren hebben voorts aanleiding gegeven tot verduidelijking van de tekst van het besluit en de nota van toelichting.

§ 6 Artikelsgewijs

Artikel I

Onderdeel A

Bij besluit van 4 juli 2007 (Stb. 251) zijn de gebruiksvoorschriften voor compost en zuiveringslib die in het Besluit kwaliteit en gebruik overige organische meststoffen (hierna: BOOM) stonden overgeheveld naar het Bgm. Bij deze wijziging zijn voorts gebruiksregels geïntroduceerd voor overige organische meststoffen, waaronder blijkens de beprismschrijving wordt verstaan alle organische meststoffen niet zijnde dierlijke meststoffen, zuiveringslib of compost. Voor het gebruik van overige organische meststoffen is daarbij aangesloten op de voorschriften die voordien ingevolge het BOOM terzake van het gebruik van zuiveringslib golden.

Zo gold voor deze meststoffen ook het ter implementatie van artikel 7 van de zogenoemde zuiveringslibrichtlijn in artikel 1d van het Bgm opgenomen verbod meststoffen te gebruiken op gronden die worden beweide, of indien hiervan voedergewassen worden geoogst minder dan drie weken voor de oogst alsmede het verbod om tijdens het groeiseizoen overige organische meststoffen te gebruiken op gronden waarop zich groente- of fruitaanplant bevinden of op gronden waarop groenten of vruchten die rauw worden geconsumeerd, worden geteeld.

In de praktijk bestaat echter met name in de biologische landbouw de behoefte om organische meststoffen wel op voornoemde teelten toe te passen. Daar artikel 7 van de zuiveringslibrichtlijn uitsluitend op het gebruik van zuiveringslib ziet, bestaat er geen belemmering om het verbod van artikel 1d voor het gebruik van overige organische meststoffen te schrappen. Onderhavige wijziging van het Bgm strekt hiertoe. Overigens wordt opgemerkt dat overige organische meststoffen dierlijke bijproducten kunnen zijn in de zin van Verordening (EG) Nr. 1774/2002 van het Europees Parlement en de Raad van 3 oktober 2002 tot vaststelling van gezondheidsvoorschriften inzake niet voor menselijke consumptie bestemde dierlijke bijproducten. Op de uit dierlijke bijproducten vervaardigde (biologische) meststoffen is van toepassing Verordening (EG) nr. 181/2006 van de Commissie van 1 februari 2006 ter uitvoering

van Verordening (EG) nr. 1774/2002 wat andere biologische meststoffen en bodemverbeters dan mest betreft en tot wijziging van die verordening. In deze verordening zijn onder meer beperkingen gesteld aan het gebruik van deze meststoffen. Ingevolge artikel 2.17 van de Regeling dierlijke bijproducten 2008 is het verboden in strijd te handelen met Verordening (EG) nr. 181/2006.

Onderdeel B

De in dit onderdeel opgenomen wijziging betreft de in paragraaf 2.5 toegelichte mogelijkheid om in graan op kleigronden kunstmest te gebruiken indien de grond licht bevroren is, mits in de loop van de dag dooi zal optreden waardoor de kunstmest kan oplossen.

Onderdeel C

Met de in dit onderdeel opgenomen wijziging wordt een redactionele aanpassing van artikel 3a Bgm doorgevoerd.

Onderdeel D

De in onderdeel D opgenomen wijziging van artikel 4 van het Bgm ziet op de aanscherping van de uitrijdperioden voor dierlijke meststoffen. Verwezen wordt naar in paragraaf 2.1 opgenomen toelichting op deze wijziging.

Onderdeel E

De in onderdeel E opgenomen wijziging van artikel 4a van het Bgm voorziet in de in paragraaf 2.2 toegelichte uitzondering op het verbod stikstof kunstmest toe te passen op winterkoolzaad en op graszaad vanaf het tweede groei-jaar van de soorten roodzwenkgras en veldbeemdgras voor de periode van 16 september tot 15 oktober en voor de tulp van 16 januari tot 1 februari.

Onderdeel F

Met de in onderdeel F opgenomen wijziging van artikel 4b van het Bgm wordt de in paragraaf 2.3 toegelichte verruiming met drie weken van de periode waarin het is toegestaan de graszode te vernietigen voor grasland gelegen op zand- of lössgrond doorgevoerd.

Onderdelen G en H

De in onderdelen G en H opgenomen wijzigingen hebben betrekking op de emissiearme toediening van dierlijke meststoffen en zuiveringslib. Door middel van de in onderdeel G opgenomen wijziging van artikel 5 van het Bgm wordt de voorheen geldende uitzondering om drijfmest ter bestrijding van stof bovengronds toe te dienen voor gebieden met een veenkoloniaal bouwplan geschrapt. Onderdeel H strekt ertoe de in bijlage I opgenomen voorschriften voor het emissiearm aanwenden van dierlijke meststoffen en zuiveringslib voor

wat betreft het toedienen van drijfmest op grasland op zandgrond aan te scherpen. Als gevolg van deze wijziging is het niet langer toegestaan voor het toedienen van drijfmest op grasland op zandgrond gebruik te maken van apparatuur voorzien van een zogenoemde sleepvoet of van een slangendoseersysteem.

Artikel II

De in artikel II opgenomen wijzigingen van het Besluit glastuinbouw strekken ertoe – zoals is toegelicht aan het slot van paragraaf 1 – de in dat besluit opgenomen gebruiksnormen voor meststoffen voor grondgebonden glastuinbouw met ingang van 1 januari 2010 te laten vervallen.

DE MINISTER VAN LANDBOUW, NATUUR
EN VOEDSELKwaliteit,

DE MINISTER VAN VOLKSHUISVESTING,
RUIMTELIJKE ORDENING EN MILIEUBEHEER,

DE STAATSSECRETARIS VAN VERKEER EN WATERSTAAT,